

Hatay İli Antakya İlçesinde Yaşayan Domların Müzik Kültürleri*

Erhan ZETEROĞLU**
Timur VURAL***

ÖZ

Bu araştırma, Antakya’da yaşayan Domların müzik kültürlerini analiz etmek amacıyla kurgulanmıştır. Araştırmada, literatür taraması ve görüşme yöntemlerinden yararlanılmıştır. 15 Dom müzisyen ile görüşülerek Antakya’da yaşayan Domların müzik kültürlerine yönelik tespitler yapılmıştır. Bilimsel araştırmanın tümdengelim özelliğinden faydalanılarak, Çingene topluluğun genel özellikleri açıklanmış, tarihlerinden bahsedilmiş ve Antakya’daki Domlar konusuna geçilmiştir.

Daha sonra Domlarla, yapılandırılmış görüşme formuna dayalı olarak alan çalışması yapılmış, toplanan veriler sınıflandırılarak bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Dom kültürünü yaşamlarıyla temsil eden, geçimlerini genellikle mahalli sanatkar olarak sağlayan, Antakya yöresinde kendilerine “usta” denilen kişilerden bilgiler toplanmıştır. Hatay Antakya ilçesinde yaşayan Domların gelenek ve göreneklerine göre, kendi kültürlerinde benimsedikleri müziksel özellikler araştırılmış ve elde edilen veriler sınıflandırılmıştır.

Bu topluluğun hello, ud, cümbüş, darbuka, keman, elektronik org, ney, mey, zurna, davul, dilli düdük, kaval, bağlama, klarnet, saksafon, yan flüt, argun, sipsi, tef, bendir, bongo gibi enstrümanları icra ettikleri tespit edilmiştir. Yöre Domlarının Türkçe, Arapça ve Kürtçe dillerini konuştukları ve icra ettikleri şarkı sözlerinin ise Türkçe, Arapça ve Almanca dillerinden ibaret olduğu saptanmıştır. Herhangi bir müzik eğitimine sahip olmayan Domların çoklu çalgı icracısı oldukları görülmüştür. Müziklerini çoğunlukla düğün ve sünnetlerde icra eden Domların hepsinin Türk Halk Müziği, büyük bir kısmının ise arabesk müzik icra ettikleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çingene, Dom, Antakya’daki Domlar, Dom kültürü, Etnomüzikoloji

The Musical Cultures of the Doms Living in Antakya, Hatay

ABSTRACT

This research has been made with the aim of analyzing the musical cultures of the Doms, who live in Antakya. Literature research and interviewing methods were utilized in the research. By interviewing with 15 Dom musicians, some determinations were made about the musical cultures of Doms living in Antakya. By making use of the deduction feature of the scientific research, the general characteristics of Gypsy community were explained; their history was mentioned and the topic was changed to the Doms in Antakya.

Later, field study have been based on configured interaction form with the Doms, and the data, have been classified, was brought into computer medium information was gathered from the people called “master” in Antakya, representing the Dom culture with their general lifestyles and who earn their living as local artisans. According to the traditions and customs of the Doms who live in Antakya province, the musical characteristics of their cultures were investigated and obtained data were classified.

It has been determined that they play instruments such as hello, oud, cümbüş (similar mandolin with a metal body), darbuka, violin, organ, ney, mey, zurna (similar clarion), drum, dilli düdük, kaval (reedpipe), bağlama (Turkish folk lute), clarinet, saxophone, flute, argun (Hatay’s polifonic reed instrument) sipsi (small reed), tambourine, frame drum, bongo. It was also determined that the local Doms speaking Turkish, Arabic and Kurdish languages and the lyrics they performed consisted of Turkish, Arabic and German. The Doms who performed their music mostly in wedding and circumcisions were all found to be performing Turkish folk music an arabesque music.

Keywords: Gypsy, Dom, Doms living in Antakya, Cultures of the Dom, Ethnomusicology

1. Giriş

Toplulukların müziksel özelliklerini inceleyen bir bilim dalı olan etnomüzikoloji, araştırdığı kesimin müzik kültürleri ile birlikte, birçok özelliklerini de ortaya çıkarabilmektedir. Türkiye’de farklı etnisiteye sahip birçok topluluk bulunmaktadır. Kültür araştırmaları ile bu toplulukların tarihi, nereden geldikleri ve anavatanları konusunda bilgiler elde edilmektedir. Türkiye’de kalabalık bir nüfusa sahip olan etnik gruplardan biri de Çingenelerdir. Çingenelere dünyanın birçok yerinde rastlamak mümkün olabilir. 9.

*Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Müzikoloji Anabilim Dalı’nda, aynı isimli tamamlanmış yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

**Müzikoloji Uzmanı, orcid no: 0000-0002-3941-672X, erhan_zeteroglu@hotmail.com

*** Doç.Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, orcid no: 0000-0002-8395-9916, trvural@yahoo.com

Makalenin Gönderim Tarihi: 26.06.2018; Makalenin Kabul Tarihi: 07.07.2018

yüzyılda dünya ülkelerine Hindistan'dan göç etmeye başlayan bu topluluk, Anadolu'ya da yerleşmiştir. Günümüzde, Çingene adı dışında çeşitli isimlerle adlandırılan bu topluluğa, güney illerinde Dom denilmektedir.

Domlar, yani genel olarak adlandırılan isimleriyle Çingeneler, geçmişten günümüze kadar birçok ülkeye göç etmişlerdir ve bu ülkelerde geçimlerini sağlamak amacıyla çeşitli meslekleri icra etmişlerdir. Uğraştıkları mesleklerin başında demircilik ve müzisyenlik gelmektedir. Çingenelerin demircilik konusundaki yetenekleri dikkate değerdir (Kolukırık, 2009: 12-13). Günümüzde Çingeneler arasında bu mesleklerle geçimini sağlayanlara hâlâ rastlanmaktadır.

Antakya'da yaşayan Domların, bu bölgeye güneydoğudan göç ettikleri tahmin edilmektedir. Bu düşüncenin sebebi ise bu yöredeki Domların kendi dilleri olan Domarin dili dışında Kürtçe dilini bilmeleridir. Kolukırık, Domların güneydoğuda yaşadıkları bölgeler ve dilleri hakkında şunu aktarmıştır: “Diyarbakır, Mardin, Urfa, Gaziantep, Hatay ve Mersin, Dom gruplarının yoğun olarak bulunduğu kentlerdir. Dom gruplarının en önemli görünümünden birisi ise Kürt kültürü ile son derece yakın ilişkide bulunmaları ve Dom gruplarının Kürtçe dilini de kullanabiliyor olmalarıdır” (Kolukırık, 2008: 150).

Bu araştırmada Hatay ili Antakya ilçesinde yaşamakta olan müzisyen Domlarla yapılandırılmış görüşme formuna dayalı alan araştırması gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın evrenini Antakya ilçesinde yaşayan tüm müzisyen Domlar; örneklemini ise ulaşılabilen 15 müzisyen Dom oluşturmaktadır. Araştırma bulgularına geçmeden önce, Çingene toplulukları hakkında kısa bir bilgilendirme yapmak yerinde olacaktır.

1.1. Çingene Toplulukları

Çingene kelimesinin nereden geldiğini, Çingenelerin kökeni üzerinde çalışan 19. yüzyılın bilim adamlarından Pott ve Miklosich şöyle açıklamıştır: “Dom sözcüğü, Hint kast sisteminin en alt tabakasındaki müzisyen ve şarkıcılar olan “doma” veya “domba”lardan gelmiştir” (1964: 48-50 akt. Özkan, 2000: 3). TDK'nın Türkçe Sözlük'ünde Çingene kelimesi “Hindistan'dan çıktıkları söylenen, dünyanın çeşitli yörelerinde göçebe olarak yaşayan bir topluluk veya bu topluluktan olan kimse” olarak tanımlanır (TDK, 2018). Arayıcı'ya göre (2008: 25) “Genel düşünce, Çingenelerin anavatanları olan kuzey-batı Hindistan'ı 9.-10. yüzyıllarda terk ettiği yönündedir”. Willems'de “Çingenelerin asıl vatanının kuzey-batı Hindistan olduğunu doğrulamaktadır” (2013: 81). Batı Avrupa'ya hacı kılığına bürünüp geldikleri dönemde, yoğun merak uyandırmışlardır (Fraser, 2005: 11). Eski Hint lehçesi olan Romani dilini konuşan Romlar, dünyadaki Çingene nüfusun %90'ını oluşturmaktadır. Diğer gruplardan ‘Sinti’ler ve ‘Manuş’lar Germenefon (Almanca konuşulan) ülkelerde, ‘Gitan’lar ise genellikle İspanya ve Portekiz gibi ülkelerde ‘yerleşik’ ya da ‘göçebe’ olarak yaşamlarını sürdürmektedirler (Arayıcı 2008: 28).

Dünyada bu topluluğa verilen isimlerin arasında, Gypsy, Kıpti, Sinti, Zigeuner, Zingari, Tsigane, Tiganı, Gitane ve diğerleridir. Egyptus, Toyeng, Athinganus, Çangar, Ciganu, Cinkan, Bohemien, Zaparı gibi adlandırmaları saymak mümkündür. Bunların dışında, Bizans'ta Antingonai, Atsingani, İran'da Luri, Luli, Lor, Araplar arasında Dom, Domari, Nuri, Nawar, Nawara, Zott, Gurbati, Halebi, Ermeniler arasında ise Poşa, Kınçu gibi adlarla da tanınmışlardır (Duygulu, 2006: 12). Anadolu genelinde, Çingan, Çincane, Çingân, Çingit (göçebe, çingene), Cingane (yaramaz, haşarı), Cingan, Cingen, Cingit gibi isimlerle bilinen çingeneler; Doğu Anadolu'da ise Poşa, (sokaklarda elek, sepet vs. Satan Çingene), Cingen, Çingen; Elegi (Çingene kadımlarına benzetilen kadın), Todı gibi adlarla anılmışlardır (Öztürk, 2005: 280). Ege sahillerinde yaşayanların, Manuş, Mıtrıp, Poşa, Karaçi, Beyzade, Elekçi, Geygel, Cono, Gurbet, Abdal; İstanbul ve çevresindekilerin ise: Kıpti, Roman, Pırpı, Karaoğlan, Todı, Mango gibi isimler aldıkları görülür. Türkiye'nin batısında yaşam süren en kalabalık Çingene topluluğu ise, yaklaşık son elli yıldan bu yana Roman” adını tercih etmektedirler (Duygulu, 2006: 13-14).

Şekil 1: Çingenerlerin Türkiye'deki Adları

1.2. Çingenerler ve Müzik

Müzik, tüm dünyadaki Çingenerlerin ayrılmaz bir parçasıdır. Onların bu mesleği Türkiye’de olduğu kadar diğer ülkelerde de ön plana çıkmıştır. Sal’ın bahsettiği gibi: “Hayatın ortasında neşeli müzikleri ile resimlere, filmlere, edebiyata konu olmuş, tenleri gibi koyu ve derin yazgılı bir halktır çingenerler” (2009: 3). Vossen, Çingenerlerin müzik ile olan ilişkilerinden bahsederken şunları aktarmıştır: “Müzik, Çingene hayatının ayrılmaz bir parçasıdır. Dünyada Çingenerler üzerine araştırma yapan bilim adamlarının genel kanaati dünyadaki hiçbir etnik grubun, Çingenerler kadar müzik zevki ve kabiliyetinin olmadığı doğrultusundadır” (Vossen, 1983: 129; akt. Özkan, 2000: 65).

Çoğu Batılı araştırmacı, Çingenerlerin özellikle Balkanlardaki yaşayış ve geleneklerinin oluşma süreçlerine yönelik çalışmalarında, 500 yıllık Osmanlı Devleti’nin etkilerini göz ardı etmiştir. “Macarların, Romanların, İspanyolların milli müzikleri ile Çingenerlerin müzikleri üzerine karşılaştırmalı birçok çalışma yapılmıştır” (Piotrowska, 2013: 46). Lakin bu çalışmalarda Osmanlı veya Türk izlerine yönelik tespitler oldukça kısıtlıdır. Osmanlı toplumunun önemli bir müzikal boyutu olan Çingene topluluğu, bu evrede sanatlarını özgürce yaşamışlardır. Günümüz Balkan devletlerinde geçimlerini müzikleriyle sağlayan birçok çingenenin, ana dilleri olarak Türkçeyi halen yaşattıkları 2015 yılında Makedonya’da tarafımızdan gerçekleştirilen çalışmalarda gözlemlenmiştir. Göher Vural’a göre ise “Anadolu’dan gelen davul, zurna ve bağlama çalan çingene müzisyenlerin, Makedonya, Yugoslavya ve İspanya müziğine büyük etkileri olmuştur” (Göher Vural, 2017: 280).

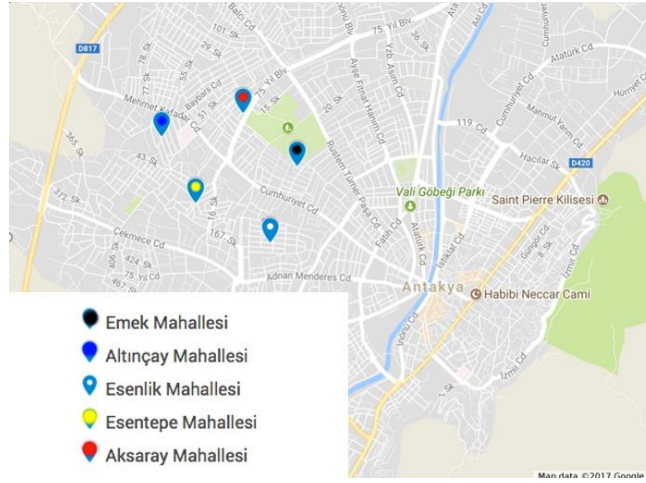
Günümüz Anadolu Çingenerleri üzerine yapılan çalışmalar ise sınırlı sayıdadır. Özellikle Çingene topluluklarının müzikal kültürlerinin çözümlenmesi ve yerinde tespit edilmesi bu ötekileştirilmiş topluluğun dünya, Türk ve bölge müzik kültürüne katkılarının saptanması açısından büyük önem arz etmektedir. Antakya İlçesi özelinde gerçekleşen bu çalışmanın bir ilk olması, araştırmaya ayrıca kıymet katmaktadır.

2. Bulgular ve Yorumlar

Hatay İli Antakya İlçesi’nde Yaşayan Domların Müzik Kültürleri

2.1. Antakya’daki Domlar

Birçok medeniyetin ev sahipliğini yapan Antakya köklü bir tarihe sahiptir. Tarih boyunca bu bölgeye yerleşen medeniyetler, bölgeyi medeniyetlerin beşiği yapmıştır. Antakya’ya yerleşen toplumlardan biri de Domlar olmuştur. Çingenerlerin bir kolu olan Domlar, Türkiye’nin birçok bölgesinde olduğu gibi Antakya’da da bulunmaktadır. Yapılan araştırma kapsamında Domların Antakya’da beş mahallede ikâmet ettikleri tespit edilmiştir. Bu beş mahallenin yerleri Şekil 2.’deki haritada görülmektedir.

Şekil 2: Hatay/Antakya Domlarının Yaşadıkları Mahalleler

2.2. Bölgedeki Dom Müzisyenlerin Yaş Ortalaması

Araştırma kapsamında tespit edilen Dom müzisyenlerin çoğunluğu (%87 – f 13) 41 yaş ve üstündedir. İlerleyen yaşlarına rağmen yörede çeşitli mekânlarda halen müzik icra etmektedirler. Aralarında daha genç sayılacak (%13 – f 3) 31-40 yaş bandında müzik mesleğini seçmiş olanlar az sayıda olsa da bulunmaktadır. Bu görüntü genç Domların müziği meslek olarak daha az tercih ettiklerini düşündürmektedir.

2.3. Bölgedeki Dom Müzisyenlerin Cinsiyetleri

Bu yörede müziği meslek edinen Domların hepsi erkek bireylerden oluşmaktadır. Lakin müziği atalarından öğrenip sadece aile içi icra ortamlarında kendini gösteren kadın Domların bulunduğu ifade edilmiştir.

2.4. Bölgedeki Dom Müzisyenlerin Eğitim Seviyesi

Araştırma kapsamında ulaşılan domların %66 (f 10)'sı ilkökul mezunu, %20 (f 3)'si ortaokul mezunu iken %14 (f 2)'ü ilkokulu tamamlayamadan terk etmiştir. Anlaşıldığı üzere Dom ebebeynleri çocuklarının eğitimlerine önem vermemişlerdir. Onların çocuk yaşta müzik işine girmeleri ve aile kurmaları öncelikli tercihleri olmuştur.

2.5. Bölgedeki Dom Müzisyenlerin İcra Ettikleri Enstrümanlar

Domların kullandıkları enstrümanlar, türlerine göre beş kategoriye ayrılmaktadır. Domların arasında en çok icra edilen enstrümanlar üflemeli çalgılardan oluşmaktadır. Üflemeli çalgı icra eden Dom müzisyenlerin büyük çoğunluğu (%73 – f 11) zurna çalmaktayken, %33 (f 5)'ü ney icra etmektedir. Bunlara ek olarak dilli düdük, mey, klarnet, dilsiz yedi delikli kaval, saksafon, yan flüt, blok flüt, düdük, argun, sipsi gibi enstrümanlar da icra edilmektedir. Vurmalı çalgılarda ise en çok icra edilen enstrüman davuldur. Antakya yöresi düğünlerinin hemen hemen hepsinde davul-zurnanın da kullanılmasından kaynaklı, Domlar arasında bu iki enstrümanın icracısına yoğun bir şekilde rastlandığı görülmektedir. Davulun yanı sıra bongo, hello, zilli tef, tef, bendir, asma davul, bateri ve darbuka gibi enstrümanları da icra etmektedirler. Bu çalgılar arasında genelde Arapça müziklerde kullanılan ve çoğu müzisyen tarafından bilinmeyen bir enstrüman olan “hello” isimli çalgı Resim 1.’de görülmektedir.

Resim 1: Hello (Kişisel Fotoğraf Arşivi)

Domların arasında sayıları az olsada ud ve bağlama icracılarına rastlanmaktadır. Yaylı çalgılardan keman ile tuşlu çalgılardan elektronik org çalan birer adet icracı tespit edilmiştir. Dom müzisyenlerin çoğu geçimlerini sadece müzisyenlikten kazanmaktadırlar. Çoklu enstrüman çalıcılığının Domlarda yaygın bir şekilde görülmesinin sebeplerinden biri, daha rahat iş bulabilme imkanı olmalıdır.

2.6. Bölgedeki Dom Müzisyenlerin Müzik Eğitimleri, Eğitim Süreleri ve Dereceleri

Dom müzisyenlerin hepsi babalarına, dedelerine ya da diğer akrabalarına heveslenerek bu mesleğe başlamışlardır. Aile içi pratiğe dayalı uygulamalar dışında mesleki bir eğitim almamışlardır. İlk başlarda büyükleri çalarlarken düğünlerde onlara vurmali çalgılarla dem tuttuklarını aktarmışlardır(KK.1-KK.8-KK.13-KK.14).

2.7. Bölgedeki Dom Müzisyenlerin Müziğe Başlama Yaşları

Araştırma örneklemindeki Domların %60 (f 9)' nın müziğe 7-10 yaşları arasında başladıkları, %33 (f 5)'nün ise 11-14, %7 (f 1)'sinin yani bir kişinin ise 16 yaşında başladığı tespit edilmiştir. Domların iyi müzisyen olmalarının önemli bir sebebi, müzik icrasına çok küçük yaşta başlamalarıdır. Küçük yaşta plansız ve programsız bir müzik eğitimiyle tanışan bu çocukların büyük bir kısmı, gelecekte müziği sadece iş olarak gören birer işçiye dönüşmektedir.

2.8. Bölgedeki Dom Müzisyenlerin Müzik İcra Ettikleri Diller ve Ana Dilleri

Yöre Domlarının tamamı Türkçe şarkılar söylemekteyken, %87(f 13)'si Kürtçe ve Arapça şarkıları da seslendirmektedirler. Bir müzisyen Domun ise Almanca şarkıları seslendirebildiği tespit edilmiştir. "Almanca şarkı icra edebilen kişi, dört farklı dilde şarkı söyleyebildiğini ve 1970 ile 1983 yılları arasında Almanya'da yaşadığını ifade etmiştir"(KK.7).

Domların anadili Domarin dilidir. Bu topluluğunun anadili olan Domarin dilini Antakya'daki Dom müzisyenler arasında bilene rastlanmamıştır. Güneydoğu Andaolu Bölgesi'nden Antakya yöresine göç eden Domların %60'ı Türkçeyi, %33'ü Kürtçeyi %7'si ise Arapçayı anadilleri olarak kabul etmektedirler. Domların kendi aralarında Kürtçe dilini hiç konuşmadıkları tespit edilmiştir. Anadilinin Kürtçe olduğunu açıklayan kişiler de bu dili kullanmamaktadırlar.

2.9. Bölgedeki Dom Müzisyenlerin İcra Ettikleri Müzik Türleri

GÖRÜŞÜLEN DOMLAR	THM	TSM	ARABESK	FANTEZİ	POP	ROCK	CAZ	ETNİK	DİNİ
K.K.1	X								
K.K.2	X								
K.K.3	X	X	X						
K.K.4	X	X	X						
K.K.5	X	X	X						
K.K.6	X		X						
K.K.7	X			X					
K.K.8	X	X							
K.K.9	X	X	X	X	X				
K.K.10	X	X	X	X					
K.K.11	X	X	X	X	X	X			
K.K.12	X		X		X		X		
K.K.13	X	X	X						
K.K.14	X	X	X		X			X	X
K.K.15	X	X	X		X				

Tablo 1. Dom Müzisyenlerin İcra Ettikleri Müzik Türleri

Antakya'daki Dom müzisyenlerin tamamı Türk halk müziği icra etmektedirler. En çok kullandıkları enstrümanlar ile bu durum örtüşmektedir. Müzik türlerine ait yoğunluk sırası arabesk, sanat müziği, pop, fantezi, rock, caz, etnik, dini müzik olarak ortaya çıkmıştır. Bu durumdan da anlaşıldığı üzere Dom müzisyenler çoklu çalgı icracılığına paralel olarak çoklu müzik türü icrasında da geniş bir repertuvara sahiptirler.

2.10. Bölge Domlarının Atalarından Öğrendikleri Müzikler

Antakya Domlarının icra ettikleri müzikler Arap müzlerinin yanı sıra Hatay, Adana, Konya ve Sivas yörelerine ait müziklerdir. Bu tür müzikleri babalarından ve dedelerinden öğrenerek günümüzde icra etmeye devam etmektedirler. Araştırma kapsamında görüşülen Domların icralarına dayalı olarak derlenen eserler bu kısımda sunulacaktır.

Esenlik Mahallesinden derlenmiş olan “eli elime değdi” türküsü K.K.14 tarafından ney ile seslendirilmiş ve sözleri de kendi aktardığı şekilde notaya alınmıştır.

DERLENDİĞİ YER
ESENLIK MAHALLESİ
KİMDEN ALINDIĞI
NURETTİN ÖZKAN

NOTAYA ALAN
ERHAN ZETEROĞLU

ELİ ELİME DEĞDİ

E - Lİ E - Lİ - ME DEĞ - Dİ - DE HEM BEN YAN - DIM HEM KEN - Dİ
PEN - CE - RE - DEN AT BE - Nİ - DE YAR YA - Nİ - NA KAT BE - Nİ

Resim 2. “Eli Elime Değdi” İsimli Türkünün Notası ve Sözleri

Altınçay Mahallesi'nden derlenmiş olan “Yeşil Ördek Gibi” türküsü KK.9 tarafından kendi sesiyle seslendirilmiş ve sözleri de kendi aktardığı şekilde notaya alınmıştır.

DERLENDİĞİ YER
ALTINÇAY MAHALLESİ

NOTAYAALAN
ERHAN ZETEROĞLU

YEŞİL ÖRDEK

KİMDEN ALINDIĞI
DERVİŞ KABA

YE-ŞİL ÖR - DEK Gİ-Bİ DAL - DIM GÖL - LE-RE
SEN DÜ-ŞÜR - DÜN BE - Nİ DİL - DEN DİL - LE - RE
BA - ŞİM A - LIP Gİ-DEM GUR - BET EL - LE - RE
NE SEN BE - Nİ U - NUT NE DE BEN SE - Nİ

Fine

Resim 3. “Yeşil Ördek Gibi” İsimli Türkünün Notası ve Sözleri

Yine Altınçay Mahalle’sinden derlenmiş olan “Kırıkhan” türküsü KK.7 tarafından zurnayla seslendirilerek, notaya alınmıştır

DERLENDİĞİ YER
ALTINÇAY MAHALLESİ

NOTAYAALAN
ERHAN ZETEROĞLU

KIRIKHAN

KİMDEN ALINDIĞI
İZZET ÖZKAN

DÖN KI-RIK-HAN DÖN KI-RIK-HAN DÖN KI-RIK-HAN DÖN KI-RIK-HAN DÖN - SAZ...
6
13

Resim 4. “Kırıkhan” İsimli Türkünün Notası ve Sözleri

Altınçay Mahalle’sinden derlenmiş olan “Uzun İnce Bir Yoldayım” türküsü KK.15 tarafından ney ile seslendirilerek, notaya alınmıştır.

DERLENDİĞİ YER
ALTINÇAY MAHALLESİNOTAYA ALAN
ERHAN ZETEROĞLUKİMDEN ALINDIĞI
MEHMET ÖZKAN**UZUN İNCE BİR YOLDAYIM**

U-ZUN İN - CE__ BİR YOL - DA-YIM SAZ__

BİL - Mİ - YO - RUM NE__ HAL-DE - YİM Gİ - Dİ-YO - RUM GÜN-DÜZ

GE - CE__ GÜN-DÜZ GE - CE__ GÜN - DÜZ GE - CE__ GÜN-DÜZ__

Resim 5. “Uzun İnce Bir Yoldayım” İsimli Türkünün Notası ve Sözleri

Esenlik Mahalle’sinden derlenmiş olan “Aman Aman Bağdatlı (Bağdat’ın hamamları)” türküsü KK.5 tarafından keman ile seslendirilerek, notaya alınmıştır.

BAĞDAT'IN HAMAMLARIDERLENDİĞİ YER
ESENLIK MAHALLESİNOTAYA ALAN
ERHAN ZETEROĞLUKİMDEN ALINDIĞI
TAMER KABA

A MAN ME LE ĞİM NASIL EDE YİM

SE KO SE KO SE__ KO__ GEL YA NI__ MA__

SAZ A__ MAN ME LE ĞİM NA__ SIL E DE

YİM SE KO SE KO__ SE__ KO__ GEL YA NI MA__

Resim 6. “Aman Aman Bağdatlı (Bağdat’ın Hamamları)” İsimli Türkünün Notası ve Sözleri

Altınçay Mahallesi’nden derlenmiş olan “Helvacı” türküsü KK.11 tarafından ney ile seslendirilerek, notaya alınmıştır.

DERLENDİĞİ YER
ALTINÇAY MAHALLESİNOTAYA ALAN
ERHAN ZETEROĞLU**HELVACI**KİMDEN ALINDIĞI
MÜSLÜM KABA

HEL-VA-CI HEL-VA ŞE-KER LO-KU-MU HEL-VA İS-TER AL İS-TER AL-MA

HEL-VA-CI HEL-VA HEL-VA-CI HEL-VA ŞE-KER LO-KU-MU HEL-VA

KÖ-ŞE-BA-ŞI BEK-LE-RİM SAZ HEL-VA-CI HEL-VA

ŞE-KER LO-KU-MU HEL-VA HEL-VA-CI HEL-VA SAZ

Resim 7. “Helvacı” İsimli Türkünün Notası ve Sözleri

2.11. Bölgedeki Domların Düğün Geleneklerindeki Müzikal Unsurlar**a) Damat Evinin Gelin Almaya Gidişi**

Damat evinin gelin almaya gidişi ve müzikleri hakkında Domlardan alınan bilgiler bu kısımda incelenmiştir. Bu konuyla ilgili görüşme yapılan KK.7 şunları söylemiştir: “Eskiden davul, zurna ve alayın önünde bayrakla gidilirdi. Burada cenk havası denilebilecek müzikler çalınırdı. 50 sene önce at üstünde gidilirdi, şimdi ise gelinin evine toplu halde arabalarla gidiliyor. Geline kardeşi ya da abisi, şayet bunlar yoksa herhangi bir yeğeni tarafından kırmızı kuşak bağlanıp, böylece damat evine götürülür”.

Bu törenler esnasında çalındığı bilinen şarkılar şunlardır: Kara Üzüm Habbesi, Bahçada Mışmış, Bir Dalda İki Kiraz Türküsü (Hem Arapça hem de Türkçe), Geldi Gelin Kınası, Antep’in Hamamları, Haydi Çiftetelliye, Güzelhan gibi oyun havalara ek olarak Arapça şarkılar da çalınmaktadır (KK.5). Bu Arapça şarkılardan bazıları ise Yehveydelek (ياهويدلك) el ayn mulayyatin (العين موليبينين) gibi oyun havaları ve halaylardır (KK.3).

b) Gelin Çıkarma Töreni

“Önce damadın evine bayrak asılıp davul, zurna eşliğinde ve bayrakla birlikte alayla gelin evine gidilir, gelin evden çıkartılır. Daha sonra gelin, damat evine oyun havaları eşliğinde getirilir. Ayrıca eskiden gelin çıkarmada ince sazlar da kullanılırdı” (KK.9). Bahsi geçen ince sazlar: keman, klarnet, cümbüş ve darbukadan oluşmaktadır. “Aileler gelinin evinin önünde bekleyip, burada 1-1,5 saat süreyle davul-zurna veya ince sazların oluşturduğu fasıl grubu (cümbüş, keman, darbuka gibi...) Antakya türkeleri ve Arapça müzikler çalarak gelini çıkartırlar” (KK.11). Bir diğer tespit ise şöyledir: “1970 ve 1980’li yıllarda ince sazlar kullanılmazdı, gelin çıkarma töreni davul zurna ile yapılırdı. Daha sonra bu tören ince sazlarla (keman, ud, klarnet, darbuka) devam ettirildi. Şimdiki düğünlerde elektronik orglar kullanılmaktadır. Gelin çıkarmaya da halen davul zurna eşliğinde gidilmektedir” (KK.14). Düğünlerde elektronik orgların kullanılması gelin çıkarma törenindeki davul-zurna âdetini bozmamıştır.

Görüşmeler sonucunda Domların geleneklerindeki gelin çıkarma törenlerinde çalgıların bulunduğu bir alayın yer aldığı tespit edilmiştir. Bu alayda davul ve zurnanın vazgeçilmez çalgılar olduğu anlaşılmıştır. Zaman içinde tam takım denilen çalgı topluluğunun da girmesiyle, gelin çıkarma törenleri daha neşeli hale gelmiştir.

c) Düğün Süreleri

“Düğünler akşamdan başlar, ertesi gündüz ile beraber iki gün olarak yapılmaktadır”(KK.11). Başka bir katılımcıya göre “Günümüz düğünleri bir gecede bitmektedir”(KK.3). Bir diğer katılımcıya göre ise: “Düğünler iki gece sürmektedir”(KK.2). Yapılan bu açıklamalardan anlaşıldığı üzere günümüzde herkes maddi ve sosyal durumuna göre düğünlerini farklı sürelerde yapmaktadır.

Eskinin düğünleri ise “İki gece olurdu ve düğünlerde ince sazlar çalardı. Şimdi ise bir gün olmaktadır(KK.13). Genel olarak aktarılan eskiden daha uzun sürelerde yapıldığıdır. “Eskiden düğünler üç günde yapılırdı ve düğünlere iki, üç veya dört davul-zurna giderdi. Düğünlerde güreşler yapılırdı sazlar da eşlik ederdi. Ama bu zamanda masraf oluyor diye artık yapılmıyor. Şimdiki düğünler iki gün yapılmaktadır”(KK.1). “Birinci gün çeyiz çıkıyor, ikinci gün gece de düğün yapılır” (KK.10). “Düğünler iki gün oluyor, bir akşam ve bir gündüz. İlk gün öğleye doğru başlıyoruz gece 12-1’e kadar sürüyor ve o saatte zaten kına yakılıyor. İkinci gün eğlenceye devam ediyoruz, gündüz de 4-5 gibi bitiyor. Düğünün iki veya üç gün sürdüğü zamanlarda bir günü kına günüdür” (KK.5).

Domlara düğün süreleri sorulduğunda eski ve yeni âdetleri açıklamışlardır. Eski düğünler üç güne kadar uzarken günümüzde bir kısım düğünlerin bir günde bittiği aktarılmıştır. Düğün sürelerinin bir güne düşmesi ve eski âdetlerin uygulanmamasının önemli sebebinin masraftan kaçınılması olduğu belirlenmiştir. Ayrıca eski düğünlerde güreşlerin yapıldığı ve güreşenlere müzik ekiplerinin eşlik ettiği görülmüştür.

ç) Damat Tıraşı, Gelin Hamamı

“Damat, evinde tıraş olurken çalıyoruz. Orada oyun havası, Urfa türküleri ve ‘Aysel Kız’ gibi şarkılar çalınıyor. Ağır tempolu şarkılardan başlanılıyor. Geline kına yakılacağı zaman hamama gidiyoruz, orada da çalıyoruz” (KK.8). Damadın evde tıraş olduğu ve geline de hamamda kına yakıldığı bu açıklamayla anlaşılmaktadır. Ayrıca damadın tıraş olduğu esnada davul-zurna tıraş bitene kadar çalmaktadır. Diğer bir Dom müzisyene göre “Bazıları gelini hamama götürürler ve bayanlar darbuka eşliğinde yemek yapıp eğlenirler. Damat berberde tıraş olurken, damadın orada tıraş olduğunu gösterme amaçlı davul-zurna çalınır”(KK.5). Farklı bir aktarım ise şöyledir: “Kadınlar gelin hamamında darbuka çalarlar. Damat tıraşında da erkekler hamama, hamamın sıcak havasından etkilenmeyecek enstrümanlar götürürler. Eski darbukalar ve cümbüş götürülürdü. Erkek hamamında böyle eğlenirlerdi” (KK.14). Hamamda çalgı çalma adeti Anadolu’nun büyük bir kısmında olduğu gibi burda da kendini göstermektedir. Özellikle hamamda 20. yüzyılın daha başlarında icat edilmiş bir enstrüman olan cümbüşün çalınması ilgi çekici bir husustur. Cümbüş bu yaygın kullanımını sağlam gövdesinden ve yüksek sesinden almış olmalıdır.

Damat tıraşlarının çalgı eşliğinde evlerde ve berberlerde yapıldığı, gelin hamamında ise, yemekler yapıp çalınan müzikler eşliğinde eğlendiği görülmüştür. Hamamlarda sıcak ve nemli ortamdan etkilenmeyecek ve gür sesi ile herkesi eğlendirebilecek enstrümanların tercih edildiği düşünülmektedir.

d) Düğün Müzikleri

Düğün müziklerine yönelik tespit edilen bulgular şöyledir: “Düğünlerimizde önce duygusal şarkılar çalınıyor. Düğün müzikleri için davul ve zurna ya da orkestra bulunuyor. Orkestrada elektronik org, cümbüş, basgitar, bağlama, keman, ney ve ud gibi enstrümanlar bulunmaktadır. Düğünün devamında ise, halay ve 2/4’lük bayon şarkılar çalınıyor. Bizim düğünlerimizde genelde Arapça şarkılar çalınıyor”(KK.12). Diğer bir Dom şunları eklemiştir: “Düğün müziklerinde çiftetelli, Malatya halayı, Türkçe ve Arapça halaylar, Arapça halay olarak da Sergiye ve Ğarci (عرجة) gibi şarkılar çalınmaktadır”(KK.6). Bu görüşleri destekleyen diğer bir görüş şöyledir: “Önce yavaş ritimli şarkılardan başlanır. Sonra yavaş yavaş hızlı ritimli şarkılar çalınır. Hızlı ritimli şarkılardan sonra oyun oynayıp halay çekerler. Düğünler, eskiden olduğu gibi kadınlar ve erkekler ayrı yerlerde değil, aynı yerde bulunarak kutlanır”(KK.1).

Yapılan görüşmeler sonucunda genelde düğün müziklerinin davul-zurna eşliğinde yavaş ritimli şarkılardan hızlı ritimli şarkılara doğru ilerlediği anlaşılmıştır. Açıklamalarda çoğunlukla halayların çalındığından bahsedilmiştir. Davul-zurnaya ek olarak ince sazların ve orkestra adı verilen müzik gruplarının da düğünlerin genel akışı içinde bulunduğu açıklanmıştır. Düğünlerde Türk halk müziğine ek olarak Arapça sözlü şarkıların da çalındığı ve düğünde çalınan enstrümanların elektronik org, ney, ud, keman, bağlama, cümbüş, basgitar gibi enstrümanlardan oluştuğu görülmüştür. Ayrıca eski düğünlerde

bayanlar ve erkekler ayrı ayrı yerlerde eğlenirken, günümüzde ise bu adet kaybolmuştur.

e) Güveyleme ya da Gerdeğe Uğurlama Müzikleri

Görüşülen bir Dom “Güveyleme ve gerdeğe uğurlama esnasında müzik çalınmamaktadır”(KK.4). derken diğeri “Gelinin erkek kardeşi ya da abisi tarafından kuşak bağlama merasimi, gerdeğe uğurlama sırasında yapılmaktadır. Maniler okunup, zılgıtlar çekilmektedir(KK.5). Diğer bir müzisyenin verdiği bilgi ise araştırmaya farklı bir boyut katmaktadır: “Güveyleme veya gerdeğe uğurlamada ‘Sabah Faslı’ denilen bir müzik çok yavaş bir ritimde çalınır. Sabah fasılları, Kaba ve Garip ayağında çalınır”(KK.8). Bu bilgiye ek olarak, gerdekten sonra davul-zurna eşliğinde hayırlı olsun amaçlı ailelerin kendi aralarında eğlendikleri ve bu esnada ‘Kırıkhan Halayı, Eli Elime Değdi’ gibi şarkıların çalındığı, ‘evimize gelin geldi, oğlumuz evlendi’ diyerek aile arası ufak bir eğlence yapıldığı ifade edilmiştir (KK.7). “Gerdekten sonra ‘Koroğlu’ ve ‘Kırıkhan’ türküleri çalınır, zılgıtlar çekilir”(KK.12).

Güveyleme ve gerdeğe uğurlama esnasında bazı düğünlerde müzik yapıldığı bazılarında ise yapılmadığı anlaşılmıştır. Bu âdet esnasında Domlar zılgıtlar çekerek, maniler okuyarak ve fasıl çalmaktadırlar. Farklı bir tespit ise güveyleme ve gerdeğe uğurlama esnasında kuşak bağlanması olmuştur.

2.12. Bölgedeki Dom Müzisyenlerin Ramazan Ayında İcra Ettikleri Müzikler ve Çalgılar

Domlar, eski dönemlerde Ramazan ayında sahur vaktinde müzik yapmış olsalar da, günümüzde bu gelenek büyük oranda kaybolmuştur. Bazı Domlar iftarda müzik yaptıklarını, bazıları ise Ramazan ayı boyunca hiçbir yerde müzik icra etmediklerini ifade etmişlerdir. İftar yemeğinden sonra bazı mekân sahiplerinin ya da belediyelerin düzenlediği Ramazan etkinliklerinde ilahi şarkılar ve dinî müzikler çalmaktadırlar. Ramazan ayında mani okunduğu görüşülen bazı kişiler tarafından açıklanmış olsa da aralarında bu manilere örnek verecek kimseye rastlanmamıştır.

3. Sonuç

Antakya ilçesinde yaşayan Domların müzik kültürleri üzerine yapılan bu çalışmanın sonucunda, Domların Aksaray, Emek, Altınçay, Esentepe ve Esenlik mahallelerinde ikamet ettikleri tespit edilmiştir. Müzisyen Domların büyük bir kısmının yaşlarının 41 ve üzerinde olması, gençlerin müzisyenlik mesleğinden uzaklaştığı sonucuna vardırılmıştır. Dom müzisyenlerin tamamı erkektir. Görüşülen Domların ve dolayısıyla ailelerinin öncelikli kaygıları iş ve eş bulmaları yönünde olmuş, eğitim sonraki planda kalmıştır. Katılımcıların büyük bir kısmı üflemler enstrümanlar çalmaktayken, domların arasında yaygın bir şekilde çoklu enstrüman icracılığı tespit edilmiştir. Yöre Domlarının müzik eğitimlerini, babalarından, dedelerinden ve diğer müzisyen akrabalarından aldıkları saptanmıştır. Müziğe başlama yaşının Domlarda çocuk yaşlara denk gelmektedir.

Domların icra ettikleri eserlerin şarkı sözlerinin, Türkçe, Kürtçe ve Arapça dillerinde olduğu belirlenmiştir. Antakya’daki Dom müzisyenlerin icra ettiği müzik türlerinin başında Türk halk müziği gelmektedir. Ardından Arabesk ve Türk sanat müziği icra ettikleri tespit edilmiştir. Bunların yanı sıra, daha az sıklıkla olmakla beraber fantezi, pop, rock, caz, etnik ve dini müzikler de çaldıkları belirlenmiştir. Atalarından öğrendiklerini belirttikleri “Eli Elime Değdi”, Yeşil Ördek”, “Kırıkhan”, “Uzun İnce Bir Yoldayım”, “Bağdat’ın Hamamları”, “Helvacı” türülleri yörede de sıklıkla kullanılan ve tüm müzik ortamlarında icra edildiği belirlenmiştir.

Dom müzisyenler, yöreye ait müzikleri, düğünlerde icra etmektedirler. Bu müzikleri gelin çıkarma, damat evinin gelin almaya gidişi, damat tıraşı, gelin hamamı, güveyleme ve gerdeğe uğurlama esnasında çaldıkları tespit edilmiştir. Bu tür etkinliklerde icra edilen müzikler ise şunlardır: “Geldi Gelin Kınası, Aysel, Sabah Fasılları, Kaba ve Garip Ayağı, Kırıkhan Halayı, Eli Elime Değdi, Bir Dalda İki Kiraz, Koroğlu, Helvacı, Bağdat’ın Hamamları, Yeşil Ördek, Aysel Kız, Dumane, Güzelhan, Kara Üzüm Habbesi, Cezayir, Koyzer, Bahçada Mışması, Malatya Halayı, Arapça ve Türkçe sözlü halaylar, Sergiyye, Garcı, Yeh Veydelek ve Al Ayn Mulayyati.”

Domlar, eski dönemlerde Ramazan ayında sahur vaktinde müzik yapmış olsalar da, günümüzde bu gelenek kaybolmuştur. Bu ayda iftar yemeğinden sonra bazı mekân sahiplerinin ya da belediyelerin düzenlediği Ramazan etkinliklerinde ilahi şarkılar ve dinî müzikler çalmaktadırlar.

Kaynakça

- Arayıcı, A. “*Avrupa'nın Vatansızları Çingenerler*”, İstanbul, Kalkedon Yayınları, 2008.
- Duygulu, M. “*Türkiye'de Çingene Müziği*”, İstanbul, Pan Yayıncılık, 2006.
- Fraser, A. “*Avrupa Halkları Çingenerler*” Çev.:İlkin İnanç, İstanbul, Homer Kitabevi ve Yayıncılık, 2005.
- Kenrick, D. “*Çingenerler*”, çev. Bahar Tırnakçı, İstanbul, Homer Kitabevi ve Yayıncılık, 2006.
- Kolukırık, S. (2004) “*Aramızdaki Yabancı: Çingenerler*” Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kurumlar Sosyolojisi Anabilim Dalı.
- Kolukırık, S., “*Dünden Bugüne Çingenerler*”, İstanbul, Ozan Yayıncılık, 2009.
- Kolukırık, S., (2008) “*Türkiye'de Rom, Dom ve Lom Gruplarının Görünümü*”, Türkiyat Araştırmaları, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Sayı:8, s.145-154.
- Marushiakova, E. – Popov, V. “*Osmanlı İmparatorluğu'nda Çingenerler*”, İstanbul, Homer Yayıncılık, 2006.
- Özkan, A. R. “*Türkiye Çingenerler*”, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, 2000.
- Piotrowska A. “*Gypsy Music in European Culture*” Northeastern Universtiy Press, USA, 2013.
- Sal, A. (2009). “*Türkiye'de Yaşayan Çingenerlerin Sanatsal Olarak Ele Alınışı*”. Yüksek Lisans Tezi. Edirne, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Vural Göher, F. (2017) “Kökenlerinden Günümüze Türk ve Makedon Düğünlerinde Davul-Zurna İle Tapan – Zurla” *Tubar Dergisi*, Güz Sayısı, Ankara, (ss.273-298)
- Willems, W. “*In Search of the True Gypsy: From Enlightenment to Final Solution*”, New York-USA, Routledge, 2013.

Elektronik Kaynaklar:

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5af469fdd423a6.03088280, [Erişim tarihi:21.03.2018]

Kaynak Kişiler Listesi:

- K.K.1 Garip Dip** kişisel görüşme 27/05/2017
- K.K.2 Selahattin Özkan** kişisel görüşme 25/05/2017
- K.K.3 Necat Gezginci** kişisel görüşme 27/05/2017
- K.K.4 Osman Gezginci** kişisel görüşme 27/05/2017
- K.K.5 Tamer Kaba** kişisel görüşme 25/05/2017
- K.K.6 Yılmaz Dip** kişisel görüşme 27/05/2017
- K.K.7 İzzet Özkan** kişisel görüşme 18/05/2017
- K.K.8 Hüseyin Gün** kişisel görüşme 25/05/2017
- K.K.9 Derviş Kaba** kişisel görüşme 25/05/2017
- K.K.10 Serkan Gezginci** kişisel görüşme 27/05/2017
- K.K.11 Müslüm Kaba** kişisel görüşme 25/05/2017
- K.K.12 Orhan Karaver** kişisel görüşme 25/05/2017
- K.K.13 Hasan Kaba** kişisel görüşme 18/05/2017
- K.K.14 Nurettin Özkan** kişisel görüşme 19/05/2017
- K.K.15 Mehmet Özkan** kişisel görüşme 25/05/2017